

ROBERT KUFEL

Kontakty arcybiskupa dr. Floriana Stablewskiego (1891-1906) ze Stolicą Apostolską i Episkopatem polskim i niemieckim

WSTĘP

Ksiądz prałat dr Florian Stablewski cieszył się przychylnością papieża Leona XIII i Kurii Rzymskiej. Dzięki wstawiennictwu rzymskich hierarchów kościelnych został prekonizowany przez papieża Leona XIII w dniu 14 grudnia 1891 roku na arcybiskupa gnieźnieńskiego i poznańskiego¹ Papież był zadowolony z nominacji w stolicy prymasowskiej człowieka kompetentnego, który uzyskał wcześniejszą aprobatę władzy i społeczeństwa² Po wyborze na arcybiskupa ks. dr F. Stablewski w 1891 roku przesłał papieżowi Leonowi XIII podziękowanie wraz z zapewnieniem o miłości i przywiązaniu do Stolicy Apostolskiej³

1. RELACJE ZE STOLICĄ APOSTOLSKĄ

Papieże okazywali życzliwość abp. Florianowi Stablewskiemu. Dnia 15 maja 1893 roku papież Leon XIII powiedział do pielgrzymów z archidiecezji gnieźnieńskiej i poznańskiej: „Dlatego też miło nam było i

---

¹ Kardynał M. Halka Ledóchowski zapewnia, że będzie wstawiał się za kandydaturą ks. F. Stablewskiego na arcybiskupa w Gnieźnie i Poznaniu. Archidiecezjalne Archiwum Poznańskie. Akta z listami ze zbioru kardynała M. Ledóchowskiego. LL teczka nr 15 list nr 95. List kard. M. Ledóchowskiego do ks. F. Stablewskiego z dnia 5 lutego 1891 (dalej cyt. ArPn LL).

² Por. L. Trzeciakowski, *Geneza powołania Floriana Stablewskiego na stolicę arcybiskupią gnieźnieńsko-poznańską*, w: Polska - Niemcy - Europa. Studia z dziejów myśli politycznej i stosunków międzynarodowych, red. A. Czubiński, Poznań 1977, s. 196.

³ Ks. W. Meszczyński przypomniał ks. F. Stablewskiemu o obowiązku wdzięczności wobec papieża Leona XIII za jego życzliwość. ArPn LL teczka nr 6 list nr 6. List ks. W. Meszczyńskiego do ks. F. Stablewskiego z dnia 6 listopada 1891.

spodziewaliśmy się wielkiej dla was korzyści, gdyśmy za zgodą Najjaśniejszego Cesarza i ministrów jego mogli wyznaczyć Kościołom waszym Arcypasterza. Że się spełniła nadzieja Nasza, za to niech będzie cześć temu czcigodnemu Bratu, który mądrości i miłości pełen w krótkim czasie wszystkie wasze serca do tego stopnia zdobył, że jest to jasnym dowodem, jak wielkie wam dano poparcie dla świętych spraw waszych w osobie waszego arcypasterza”⁴ W 1896 roku papież Leon XIII mianował abp. F. Stablewskiego asystentem tronu papieskiego⁵ i hrabią rzymskim. Godności te pozwalały na przebywanie w otoczeniu papieża⁶ Po wspomnianej wyżej nominacji rozeszła się plotka o nadaniu Arcybiskupowi godności kardynalskiej, na co nie było potwierdzenia⁷

Osoba abp. F. Stablewskiego uzyskała uznanie u następcy Leona XIII Piusa X. Dnia 25 lipca 1906 roku papież Pius X podarował abp. F. Stablewskiemu swoje zdjęcie z dedykacją⁸ W liście do Arcybiskupa napisał: „Miło nam, czcigodny Bracie, że możemy z tej sposobności skorzystać, aby Ci wyrazić najgorętsze powinszowanie ze względu na szczególną gorliwość, którą swojemi diecezjami wzorowo kierujesz. Niech Bóg najhojniej błogosławi Twoim pracom i dozwoli Ci coraz więcej wzmacniać wytrwałość w wierze i świętości obyczajów w powierzonych Ci owczarni. Nie wątpimy..., że Ty... przy wykonywaniu swego urzędu biskupiego masz z trudnościami do walczenia”⁹ W liście papieskim wyrażone zostało uznanie dla abp. F. Stablewskiego za dotychczasową pracę duszpasterską i zachęta do dalszej gorliwszej służby Kościołowi powszechnemu.

⁴ Por. „Kuryer Poznański” (dalej cyt. „KP”) 1893 nr 125.

⁵ Asystent tronu papieskiego to tytuł honorowy, nadawany od XI wieku biskupom asystującym przy tronie papieża podczas ceremonii liturgicznych i uroczystości konsystorskich. Obok biskupów asystentami tronu papieskiego byli wszyscy patriarchowie, którym ten tytuł prawnie przysługiwał. Statut i zakres obowiązków asystentów określił pap. Juliusz III w 1551 roku, a Grzegorz XV i Benedykt XIV znacznie je rozszerzyli. Wiele przywilejów, m. in. miejsce przy tronie papieża w czasie uroczystości, w orszaku papieskim miejsce bezpośrednio po kardynałach, a przed biskupami, straciło na znaczeniu. Pozostało tylko wyróżnienie honorowe przez wszystkimi dygnitarzami kościelnymi z wyjątkiem kardynałów oraz dożywotnie posiadanie tytułu asystenta tronu papieskiego. Zob. B. Filipiak, *Asystent tronu papieskiego*, w: Encyklopedia Katolicka, Lublin 1985, t. I, s. 1021.

⁶ Por. T. Ż y c h l i ń s k i, *Złota księga szlachty polskiej*, Poznań 1896, s. 320.

⁷ Por. K. Ś m i g i e l, *Florian Stablewski*, Gniezno 1993, s. 192-193.

⁸ Archidiecezjalne Archiwum Poznańskie. Akta Ordynariatu Arcybiskupiego. OA VIII 365. Portret papieża św. Piusa X z osobistą dedykacją dla abp. F. Stablewskiego z dnia 25 lipca 1906 (dalej cyt. ArPn OA).

⁹ S. Ł u k o m s k i, *Arcybiskup Stablewski*, Poznań 1933, s. 124-125.

Arcybiskup F Stablewski sumiennie prowadził korespondencję urzędową ze Stolicą Apostolską. W aktach Ordynariatu Arcybiskupiego znajdują się jego listy dotyczące kwestii językowej¹⁰, spraw młodych Polaków studiujących teologię w Rzymie¹¹ oraz próśb o udzielenie dyspens¹². W aktach zostały zgromadzone encykliki, dekrety¹³, alokucje¹⁴ i inne pisma papieskie¹⁵. Arcybiskup otrzymywał również od Leona XIII i Piusa X imienne zaproszenia na wizyty „ad limina Apostolorum” i ważne informacje z działalności urzędów Kurii Rzymskiej¹⁶.

W czasie sprawowania urzędu arcybiskupa odbył on trzy pielgrzymki do Wiecznego Miasta, połączone z wizytami u Ojca św. O podróży do Rzymu w 1893 roku pisał do ks. W Meszczyńskiego: „W połowie kwietnia mam zamiar udać się do Włoch”¹⁷. Pierwszą pielgrzymkę odbył w 1893 roku wspólnie z pielgrzymami z Wielkopolski. Arcybiskup na audiencji „ad limina Apostolorum” 0 -1997; dnia 9 maja 1893 roku wręczył Leonowi XIII życzenia jubileuszowe od swoich diecezjan¹⁸. Z okazji jubileuszu papieża otrzymał miłe słowa życzeń pod swoim adresem¹⁹. Następną pielgrzymka miała miejsce od 27 lutego do 14 kwietnia 1896 roku. Arcybiskup podróżował do Rzymu pociągiem. Po drodze zatrzymał się w Wiedniu, gdzie złożył wizytę nuncjuszowi G. Agliardiemu. Po przyjeździe z Wiednia do Rzymu udał się w towarzystwie ks. W Meszczyńskiego na via Maronitti do kard. M. Ledóchowskiego, który przyjął go z „uczuciami dawnej łaskawości”. Dnia 12 marca 1896 roku został przyjęty przez Leona XIII i przez kard. M. Rampollę. Abp F Stablewski w rozmowie z papieżem Leonem XIII domagał się od Stolicy Apostolskiej zdecydowanego poparcia

¹⁰ ArPn OA VIII 339. Korespondencja językowa z władzami i Rzymem (1889-1906).

¹¹ ArPn OA VIII 179. Facultatum Romanorum (1866-1900); ArPn OA VIII 227. Dotyczy studiujących w Rzymie (1867-1902).

¹² ArPn OA VIII 8. Dotyczy uzyskania dyspens do ważności święceń (1856-1892).

¹³ ArPn OA VIII 202. Dekrety i inne pisma papieskie (1892-1901).

¹⁴ ArPn OA VIII 300. Alokucje papieskie (1901-1904).

¹⁵ ArPn OA VIII 132. Dotyczy Rytułu dla Archidiecezji Gnieźnieńskiej i Poznańskiej (1895-1898); ArPn OA VIII 252. Dotyczy Katechizmu Diecezji (1818-1903).

¹⁶ ArPn OA VIII 139. Korespondencja z papieżem (1866-1895).

¹⁷ ArPn LL teczka nr16 list nr 26. List abp. F. Stablewskiego do ks. W Meszczyńskiego z dnia 9 stycznia 1893.

¹⁸ ArPn OA VIII 230. Świadcstwo wizyty „ad limina” abp. F. Stablewskiego z dnia 9 maja 1893.

¹⁹ ArPn OA VIII 32. Pismo do abp. F. Stablewskiego ks. Bulmayera z podpisami parafian z Wyrzysk z dnia 22 lutego 1893.

dla działań obronnych przed antypolską i antykościelną polityką rządu pruskiego. W przeciwnym razie – jak się wyraził wobec papieża – może grozić schizma wśród duchowieństwa archidiecezji gnieźnieńskiej i poznańskiej. Papież obiecał rozpatrzyć całą sprawę²⁰ Arcybiskup rozmawiał z papieżem o pracy społecznej i podarował pierwszy numer „Przewodnika Katolickiego” z dnia 17 stycznia 1895 roku. Na zakończenie audiencji poprosił Leona XIII o błogosławieństwo dla duchowieństwa i diecezjan²¹ Jesienią 1898 roku Arcybiskup przygotowywał się do wizyty „ad limina Apostolorum” W liście do ks. W. Meszczyńskiego informował, że 3 lub 7 października 1898 roku wyjedzie do Rzymu, aby spotkać się z Ojcem św. i „oderwać się od tej ciężkiej pracy”²² Arcybiskup przybył do Rzymu dnia 11 października 1898 roku w towarzystwie ks. S. Łukomskiego, swego osobistego sekretarza. W czasie tego pobytu Arcybiskup złożył wizytę kard. M. Ledóchowskiemu. Został także przyjęty w Rzymie przez sekretarza stanu przy Stolicy Apostolskiej ks. R. Merry del Val, późniejszego kardynała. Dnia 15 października 1898 roku Arcybiskup spotkał się z Leonem XIII na audiencji, która trwała około godziny. Papież pytał Arcybiskupa się o stosunki Kościoła z władzami. Abp F. Stablewski mówił o narastającej germanizacji i prześladowaniach katolików. Leon XIII wypowiedział słowa otuchy, które Arcybiskupa bardzo ucieszyły i podniosły na duchu. W dniu 5 listopada 1898 roku wyjechał z Rzymu na Konferencję Biskupów Niemieckich w Fuldzie i 12 listopada tegoż roku powrócił do Poznania²³

Abp F. Stablewski interesował się działalnością Stolicy Apostolskiej oraz osobą papieża. W czasie choroby Leona XIII zarządził w archidiecezjach msze św. i modlitwy o jego powrót do zdrowia²⁴ Po śmierci papieża Leona XIII dnia 20 lipca 1903 roku ogłosił w archidiecezji gnieźnieńskiej i poznańskiej powszechną żałobę²⁵

Wspomniane wcześniej dowody życzliwości Stolicy Apostolskiej były wielką pociechą dla Arcybiskupa. Stolica Apostolska choć wykazywała zrozumienie dla skomplikowanych dziejów społeczeństwa Wielkopolski i dla problemów narodowościowych, nurtujących Arcybiskupa, to nie zawsze

²⁰ Por. A. Galos, *Tragizm ugody. Władze pruskie a arcybiskup Stablewski*, „Przegląd Zachodni” 1975, R. 21 nr 2, s. 245.

²¹ „KP” 1896 nr 49, 66, 87 i 90.

²² ArPn LL teczka nr16 list nr 90. List abp. F. Stablewskiego do ks. W. Meszczyńskiego z dnia 20 września 1898;

²³ „KP” 1898 nr 257, 260 i 277.

²⁴ Każdy kapłan miał odprawić jedną mszę św., dołączyć kolektę pro infirmo i odmówić litanie do Najświętszego Serca Pana Jezusa. ArPn OA VIII 345. Kościelny Dziennik Urzędowy KDU 6 1903 s. 1 (dalej cyt. KDU).

²⁵ ArPn OA VIII 345. KDU 7 1903 s. 24. Nekrolog papieża Leona XIII.

była w stanie mu pomóc. Istotą polityki Watykanu było utrzymywanie dobrych stosunków z cesarzem Niemiec Wilhelmem II, ze względu na pozycję państwa niemieckiego w Europie. Cesarz Wilhelmem II był przyjmowany w Rzymie przez Leona XIII w 1888, 1893 i 1903 roku. Stolica Apostolska zalecała Arcybiskupowi posłuszeństwo wobec monarchy z powodów legitymistycznych, od których nie chciała odstąpić. Papież jasno określił, że nie ma zamiaru ingerować w spory językowe na terenach zaborów, zostawiając kompetencję w tej sprawie, istniejącej władzy świeckiej. Z tego powodu interwencje Arcybiskupa, dotyczące kwestii językowych i narodowościowych, kończyły się niepowodzeniem²⁶

2. STOSUNKI Z EPISKOPATEM POLSKIM I NIEMIECKIM

Archidiecezja gnieźnieńska i poznańska wchodziła w skład diecezji, znajdujących się w granicach państwa niemieckiego. Abp F. Stablewski był zobowiązany do udziału w Konferencjach Episkopatu Niemiec w Fuldzie. Informowano go pisemnie o terminach posiedzeń. W aktach Ordynariatu Arcybiskupiego znajdują się pisma przewodniczącego Konferencji Episkopatu Niemiec, który zapraszał go do Fuldy²⁷ Abp F. Stablewski osobiście uczestniczył w posiedzeniach Konferencji w 1892, 1895 i w 1898 roku²⁸ Arcybiskup otrzymywał także protokoły zebrań i zarządzenia niemieckiego Episkopatu. Nakazywał duchowieństwu odczytywać je w języku niemieckim i polskim z ambon²⁹ Abp F. Stablewski cieszył się u biskupów niemieckich powagą i szacunkiem. Ceniony był zwłaszcza przez bp. M. F. Koruma z Trewiru, który popierał jego postulaty o wolności religijnej i narodowej Polaków³⁰

Arcybiskup utrzymywał kontakt z biskupem wrocławskim, kard. księciem G. Koppem (1887-1914), o którym tak wyraził się w rozmowie z abp. J. Bilczewskim (1900-1923), metropolitą we Lwowie: „Koppowi zawdzięczam, iż zostałem Arcybiskupem i Koppa zdanie może

²⁶ Por. Z. Zieliński, *Papiestwo i papieże dwóch ostatnich wieków 1775-1978*, Warszawa 1999, s. 235-237.

²⁷ ArPn OA VIII 100. Dotyczy Konferencji w Fuldzie (1873-1897); ArPn OA VIII 185 (1897-1900); ArPn OA VIII 351 (1901-1906).

²⁸ Na pozostałych Konferencjach zastępował Arcybiskupa bp L. Redner w 1893, 1894 i 1896, ks. G. Wanjura w 1897, bp A. Rosentreter w 1899 i bp E. Likowski od 1900-1905. ArPn OA VIII 100, 185 i 351.

²⁹ Por. j.w.

³⁰ Por. S. Łukomski, *Arcybiskup Stablewski*, dz. cyt., s. 29-30.

zaważyć także w sprawie polskiej”³¹ Abp F. Stablewski wielokrotnie odwiedzał kard. G. Koppa³², np. złożył mu oficjalną wizytę w dniach od 5 do 7 kwietnia 1893 roku. Arcybiskup w trakcie pobytu we Wrocławiu odwiedził dom zakonny sióstr Elżbietanek. W ich kaplicy odprawił mszę św. Wieczorem, 6 kwietnia 1893 roku, kard. G. Kopp wydał przyjęcie na cześć abp. F. Stablewskiego. Na uczcie hr. Ballestem wznosił toast, na co odpowiedział Arcybiskup: „Skoroś Pan, Panie Hrabio, odświeżył w pamięci naszej ściśle więzy, które łączyły stolicę gnieźnieńską z wrocławską, to staję w tej chwili przed oczyma mej duszy postać wielkiego króla, którego grobowiec wznosi się w poznańskiej mojej katedrze, który przed wiekami dziewięciu założył biskupstwo wrocławskie i otworzył tym sposobem wstęp do tej ziemi i miasta tego oświacie chrześcijańskiej”³³ Arcybiskupowi zależało na tym, aby ich wzajemne stosunki układały się przyjaźnie. Liczył na pomoc wpływowego wrocławskiego Kardynała w najważniejszych sprawach państwowych i kościelnych³⁴

Prawdziwie przyjacielskie stosunki – jak to już wyżej wzmiankowaliśmy - łączyły Arcybiskupa F. Stablewskiego z kardynałem M. Halką-Ledóchowskim. Świadczy o tym korespondencja Kardynała, przechowywana w Archidiecezjalnym Archiwum w Poznaniu³⁵ Ich znajomość sięga czasów, kiedy abp M. Ledóchowski sprawował urząd arcybiskupa gnieźnieńskiego i poznańskiego (1866-1886). W 1891 roku Kardynał zaproponował papieżowi Leonowi XIII kandydaturę ks. F. Stablewskiego na stolicę arcybiskupią w Gnieźnie i Poznaniu³⁶ Arcybiskup nie zapomniał o swoim protektorze i dobroczyńcy. Utrzymywał z nim kontakt listowny przez osobistego sekretarza Kardynała, ks. W. Meszczyńskiego³⁷ Na wiadomość o chorobie kard. M. Ledóchowskiego w

³¹ Por. M. T a r n a w s k i, *Arcybiskup Józef Bilczewski. Krótki rys życia i prac*, Kraków 1991, s. 76.

³² Por. ArPn LL teczka nr16 list nr 49. List abp. F. Stablewskiego do ks. W. Meszczyńskiego z dnia 25 grudnia 1894; ArPn LL teczka nr16 list nr 27. List abp. F. Stablewskiego do ks. W. Meszczyńskiego (data nieczytelna); „KP” 1896 nr 279; „KP” 1901 nr 486.

³³ Por. „KP” 1893 nr 81.

³⁴ Por. ArPn LL teczka nr16 list nr 76 i 100. List abp. F. Stablewskiego do ks. W. Meszczyńskiego z dnia 6 stycznia 1897 i 9 marca 1898.

³⁵ Por. ArPn LL teczka nr15 (OA 2658). Korespondencja kard. M. Ledóchowskiego z abp. F. Stablewskim.

³⁶ Por. W. K l i m k i e w i c z, *Kardynał Ledóchowski na tle swej epoki (1822-1902)*, Poznań 1987, t. III, s. 365.

³⁷ Por. ArPn LL teczka nr 6 (OA 2649). Listy ks. W. Meszczyńskiego do abp. F. Stablewskiego z lat 1884-1901; ArPn LL teczka nr16 (OA 2659). Listy abp. F. Stablewskiego do ks. W. Meszczyńskiego z lat 1882-1899; ArPn LL teczka nr17

1902 roku zarządził modlitwy w swojej archidiecezji³⁸, a po jego śmierci, która nastąpiła w 1902 roku, złożył serce Kardynała w katedrze gnieźnieńskiej³⁹ Dnia 9 grudnia 1903 roku Arcybiskup dokonał odsłonięcia w katedrze w Poznaniu epitafium kard. M. Ledóchowskiego. Przy tej okazji powiedział: „Stanął...z zasługi drogiego mojego duchowieństwa z prześwietnymi kapitułami na czele i grosza ukochanych owieczek moich pomnik dłuta rzeźbiarza artysty Władysława Marcinkowskiego, który, jako owieczka naszych archidiecezji, całą swoją sztukę wraz z uczuciem synowskiej miłości dla zgasłego arcybiskupa w znakomite swoje dzieło przelał”⁴⁰

W dniach od 16 do 20 października 1893 roku Arcybiskup odbył podróż do Krakowa, gdzie odwiedził kard. A. Dunajewskiego (1879-1894). Złożył też wizytę hr. Tarnowskiemu, w czasie której poruszył problematykę spraw miejscowych i krajowych⁴¹

W 1898 roku odbyła się Konferencja Biskupów Niemiec w Fuldzie. Po jej zakończeniu Arcybiskup pojechał do bpa P. L. Haffera w Moguncji. Zwiedził wówczas zabytkową katedrę, kilka kościołów i zakładów dobroczynnych. Z Moguncji udał się z wizytą do ciężko chorego kard. Ph. Krementza w Kolonii⁴²

Hierarchowie kościelni odwiedzali także abp. F. Stablewskiego w Poznaniu. Dnia 19 lipca 1893 roku na zaproszenie abp. F. Stablewskiego przyjechał do Poznania bp L. Redner z Pelplina. w czasie wizyty zwiedził m.in. poznańską katedrę św. Piotra i Pawła⁴³ Biskup L. Redner ponownie gościł u abp. F. Stablewskiego w październiku 1896 roku. Arcybiskup zawiózł go do katedry gnieźnieńskiej, do grobu św. Wojciecha⁴⁴ Arcybiskup gościł także w Poznaniu dnia 27 listopada 1893 roku kard. G. Koppa z Wrocławia. Kardynał zwiedził poznańską katedrę i zabytkową starówkę miasta. Arcybiskup w przemówieniu na wieczornym przyjęciu w poznańskim pałacu arcybiskupim podziękował Kardynałowi za okazywaną

(OA 2660). Listy abp. F. Stablewskiego i ks. S. Łukomskiego do ks. W. Meszczyńskiego z lat 1886-1902.

³⁸ Poleciał „rządcom kościołów miasta Poznania oraz wszystkim, do których ta wiadomość dotarła”, modlitwę o zdrowie kard. M. Ledóchowskiego. Zob. ArPn OA VIII 345.

³⁹ Por. W. Klimkiewicz, *Kardynał Ledóchowski*, dz. cyt., t. III, s. 383-384.

⁴⁰ Por. KDU 18 1903 nr 12 s. 52-53. Odezwa z dnia 12 grudnia 1903.

⁴¹ Por. „KP” 1893 nr 242.

⁴² Por. „KP” 1898 nr 54.

⁴³ Por. „KP” 1893 nr 159 i 161.

⁴⁴ Por. „KP” 1896 nr 244 i 245.

abp. F. Stablewskiemu sympatię i życzliwość⁴⁵ W dniach od 14 do 18 czerwca 1894 roku na zaproszenie abp. F. Stablewskiego przebywał w Poznaniu bp warmiński A. Thiel. Zwiedził zabytki kościelne oraz został podjęty uroczystym przyjęciem w poznańskim pałacu arcybiskupim⁴⁶ W dniach od 29 do 31 marca 1896 roku gościł w Poznaniu u abp. F. Stablewskiego ordynariusz krakowski – książę biskup J. Puzyna z Krakowa (1895-1911). Odbył on pielgrzymkę do grobu św. Wojciecha w Gnieźnie i zwiedził katedralny skarbiec⁴⁷

W poznańskim pałacu arcybiskupim gościli u arcybiskupa F. Stablewskiego m.in. ks. A. Kakowski, późniejszy metropolita warszawski (1913-1938) i ks. H. Przeździecki, późniejszy biskup podlaski (1918-1933). Ks. kapelan S. Łukomski pisał w swojej monografii poświęconej abp. F. Stablewskiemu: „Przyjęcia... uroczyste czy prywatne pociągały zaproszonych swoim miłym, nieskrępowanym nastrojem i wielką uprzejmością samego gospodarza...Wówczas Arcybiskup zapominał o...złamanych siłach fizycznych i cierniowych przykrościach swojego urzędu”⁴⁸

Biskupi polscy i niemieccy wymieniali z abp. F. Stablewskim korespondencję urzędową. Akta Ordynariatu Arcybiskupiego zawierają m. in. listy bp. chełmińskiego L. Rednera, który dołączał egzemplarze rubryceli „Direktorium divini officii”⁴⁹ Bp lubelski F. Jaczewski (1889-1914) przesłał mu wraz z rubrycelą Katalog Duchowieństwa Dyecezyi Lubelskiej na rok 1893⁵⁰ W aktach Ordynariatu znajdują się okólniki i listy pasterskie, przysłane m. in. z diecezji wrocławskiej, lubelskiej, krakowskiej, przemyskiej⁵¹; np. krakowski bp pomocniczy A. Nowak (1900-1933) ofiarował abp. F. Stablewskiemu listy kard. J. Puzyny i podziękował za otrzymane listy pasterskie z Poznania⁵² Abp W Chościak-Popiel (1883-

⁴⁵ Por. „KP” 1893 nr 273.

⁴⁶ Por. „KP” 1894 nr 86 i 88.

⁴⁷ Por. „KP” 1896 nr 94.

⁴⁸ Por. S. Ł u k o m s k i, *Arcybiskup Stablewski*, dz. cyt., s. 152-153.

⁴⁹ Por. ArPn OA VIII 32. List bp. L. Rednera do abp. F. Stablewskiego z dnia 3 stycznia 1893; ArPn OA VIII 74. List bp. L. Rednera do abp. F. Stablewskiego z dnia 4 stycznia 1895 i 7 stycznia 1896.

⁵⁰ Por. ArPn OA VIII 32. List bp. F. Jaczewskiego do abp. F. Stablewskiego z dnia 31 grudnia 1892.

⁵¹ Por. ArPn OA VIII 123. Akta Okólników i Listów Pasterskich obcych Diecezji (1868-1898); ArPn OA VIII 345. Akta Okólników i Listów Pasterskich obcych Diecezji (1898-1906); ArPn OA VIII 196. Akta Prezydencjalne Diecezji Wrocławskiej (1858-1901).

⁵² Por. ArPn OA VIII 348. List bp. A. Nowaka do abp. F. Stablewskiego z dnia 4 maja 1905.

1912) z Warszawy przesłał okólnik, który wydał 10 lipca 1905 roku w sprawie szkolnej, licząc na poparcie Arcybiskupa. Abp F. Stablewski napisał w odpowiedzi, że rozumie niepokój pasterski i troskę o język ojczysty⁵³ Na prośbę abp. W. Popiela o wydrukowanie okólnika w poznańskich gazetach, Arcybiskup odpowiedział: „zgadzam się, jeśli listem tym przysłużyć się mogę biskupowi i dobru społeczeństwa”⁵⁴ Abp F. Stablewski zawsze okazywał życzliwość biskupom, nawet jeśli nie mógł sprostać ich życzeniom. Kard. J. Puzynie z Krakowa odpisał w odpowiedzi na list z dnia 30 października 1895 roku, że w czasie budowy nowego gmachu Seminarium w Poznaniu, nie może przekazać funduszy na remont katedry wawelskiej. Zapewnił jednak, że będzie się starał pomóc Kardynałowi⁵⁵

Polscy biskupi uważali abp. F. Stablewskiego za przywódcę Kościoła pod zaborami⁵⁶ W listach tytułowali go Prymasem Polski i zapewniali o

⁵³ Por. ArPn OA VIII 348. Okólnik abp. W. Popiela z dnia 10 lipca 1905.

⁵⁴ Por. ArPn OA VIII 348. List abp. W. Popiela do abp. F. Stablewskiego z dnia 5 sierpnia 1905. Polecenie Konsystorzowi przepisania i wysłania odpowiedzi do abp. W. Popiela.

⁵⁵ Por. ArPn OA VIII 230. List kard. J. Puzyny do abp. F. Stablewskiego z dnia 30 października 1895.

⁵⁶ Tytuł prymasa od XV wieku należał do arcybiskupów gnieźnieńskich. Pierwszym, który przyjął do swojej tytulatury nazwę prymasa był abp gnieźnieński Mikołaj Trąba (1412-1422). Pierwotnie arcybiskupi Gniezna używali tytułu Primas lub Sanctae Ecclesiae Gnesnensis Primas. Od przełomu XV i XVI wieku nosili nazwę Primas Regni Poloniae. Od XVII wieku dodali nazwę et Magni Ducatus Lithuaniae. Od 1793 roku Gniezno znalazło się pod zaborem pruskim. Król Prus Fryderyk Wilhelm II (1797) zabronił abp. I. Krasickiemu używania tytułu prymasa Polski. W ślad za pruskim monarchą poszedł car Aleksander, który po III rozbiore otrzymał część metropolii gnieźnieńskiej. Car Aleksander doprowadził do utworzenia w 1818 roku arcybiskupstwa warszawskiego i wyjęcia go spod jurysdykcji metropolity gnieźnieńskiego. Car jednocześnie udzielił dnia 31 lipca 1818 roku arcybiskupowi Warszawy nominacji na „prymasa Królestwa Polskiego” Zatwierdzenie carskiej nominacji dokonało się przez papieża Piusa VII dnia 6 października 1818 roku. Papież jednak nie nadał arcybiskupowi warszawskiemu nowych jurysdykcji i nie zlikwidował uprawnień prymasowskich arcybiskupa w Gnieźnie. Dlatego od 1818 roku istniały dwie polskie stolice prymasowskie: odwieczna gnieźnieńska, posiadająca władzę i prawa prymasowskie i druga nowa – warszawska, ciesząca się jedynie tytułem prymasowskim. W okresie niewoli narodowej na przełomie XIX i XX wieku arcybiskupi w Gnieźnie nie przestawali być prymasami Polski i używali tego tytułu, np. abp M. Ledóchowski występował w charakterze prymasa Polski na Soborze Watykańskim I (1869/70). Zob. M. Fąk a , *Z dziejów prymasostwa w Polsce*, „Życie i Myśl” 1981 nr 7/8, s. 151-166.

swoim posłuszeństwie i poddaniu⁵⁷ Szacunek dla Prymasa i więz z nim wyrażali biskupi polscy m. in. w listach do niego, zawierających życzenia świąteczne⁵⁸ imieninowe⁵⁹, a także wyrazy troski o stan jego zdrowia, „które jak pisał bp J. Pelczar (1904-1924) jest potrzebne dla całej Wielkopolski”⁶⁰

Abp J. Bilczewski ze Lwowa złożył w 1905 roku wizytę abp. F. Stablewskiemu w poznańskim pałacu arcybiskupim. Wzruszające było pożegnanie, kiedy metropolita lwowski uklęknął i prosił abp. F. Stablewskiego o prymasowskie błogosławieństwo. „Powoli gasnący Prymas Kościoła polskiego...”, pobłogosławił abp. J. Bilczewskiego i jego diecezjan⁶¹

ZAKOŃCZENIE

Wzajemne relacje abp. F. Stablewskiego ze Stolicą Apostolską oraz Episkopatem polskim i niemieckim były pozytywne, oparte na przyjaźni i życzliwości. Stolica Apostolska widziała w Arcybiskupie wiernego syna Kościoła Rzymskiego oraz oddanego pasterza archidiecezji gnieźnieńskiej i poznańskiej. Współbracia w biskupstwie widzieli w Nim dobrego kolegę i mądrego przełożonego, gdyż Abp F Stablewski (1883-1912) miał godność Prymasa Polski.

Dzięki pozytywnym relacjom z Watykanem i Episkopatem abp F Stablewski udowodnił, że był odpowiednim człowiekiem na właściwym miejscu.

---

⁵⁷ Por. ArPn OA VIII 348. List bp. J. Pelczara do abp. F. Stablewskiego z dnia 3 maja 1905.

⁵⁸ Por. ArPn OA VIII 32. List bp. F. Jaczewskiego do abp. F. Stablewskiego z dnia 31 grudnia 1892.

⁵⁹ Por. ArPn OA VIII 348. List bp. A. Nowaka do abp. F. Stablewskiego z dnia 4 maja 1905; ArPn OA VIII 348. List bp. J. Pelczara do abp. F. Stablewskiego z dnia 3 maja 1905.

⁶⁰ Por. ArPn OA VIII 348. List bp. J. Pelczara do abp. F. Stablewskiego z dnia 3 maja 1905.

⁶¹ Por. M. T a r n a w s k i , *Arcybiskup Józef Bilczewski* , dz. cyt., s. 76.